

LUONTOPANEELIN LAUSUNTO KOSKIEEN MAASEUTUPOLIITTISTA SELONTEKOA

Luontopaneeli kiittää lausuntopyynnöstä koskien maaseutupoliittista selontekoa.

Selonteossa korostetaan, miten maaseudun elinvoimaisuus, elinkeinot ja maaseudulla asuvien ihmisten hyvinvointi tukeutuvat luontoon ja sen tarjoamiin ekosysteemipalveluihin. Selonteon mukaan luontoyhteys ja kiinteä luontosuhde ovat keskeisiä hyvän elämän ja hyvinvoinnin elementtejä maaseutualueilla ja maaseudun elinkeinot nojaavat paljolti luonnon kantokykyyn.

Selonteossa myös tunnustetaan hyvin, kuinka ilmastonmuutoksen, luontokadon ja veden laadun heikkenemisen kolmoiskriisi heijastuu maaseudulle monitasoisesti. Maaseutualueet halutaan nostaa keskeiseen ratkaisijoiden rooliin kriisin torjumisessa. Kolmoiskriisin seurauksista mainitaan lisääntyvät tulvariskit, kuivuus, märkyys, vieraslajit, tuhohyönteiset, metsäpalot, myrskyt, lumituhot, roudan puute sekä liikennejärjestelmän ja saamelaiselinkeinojen haavoittuvuus. Selonteossa todetaan, että vaikuttavien toimien löytyminen ja toteutuminen vaativat johdonmukaista politiikkaa ja oikeudenmukaisia prosesseja, joissa tunnustetaan maaseutujen toimijat ja toimintaympäristöt.

Luontopaneeli jakaa nämä keskeiset selonteossa esitetyt huomiot luonnon ja sen monimuotoisuuden merkityksestä maaseutualueilla sekä maaseudun toimijoiden tärkeästä roolista kestävyyssiirtymässä. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen on oleellista niin monien maaseudun elinkeinojen, maa- ja metsätalouden tuottavuuden ja resilienssin, ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin kuin paikallisidentiteetinkin näkökulmista. Samalla paneeli katsoo, että selonteossa esitetyt toimet luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemipalveluiden turvaamiseksi ja kolmoiskriisin torjumiseksi ovat riittämättömiä. Vuoden 2025 valtakunnallisen luontobarometrin mukaan 87 % suomalaisista vastaajista kokee, että luonnon itseisarvo tulisi huomioida paremmin päätöksenteossa, ja vastaukset olivat samanlaiset niin kaupungeissa kuin maaseudulla asuvilla. Konkreettisemmille luontotoimille on siis vahva kansalaisten mandaatti, myös maaseudulla (Ympäristöministeriö 2025).

Kolmoiskriisin käsittelyn näkökulmana korostuu, että uhan nähdään tulevan maaseudulle ulkopuolelta. Keskeistä olisi ymmärtää, että luonnon köyhtyminen ja veden laadun heikkeneminen eivät ole vain ulkopuolelta tulevia uhkia, vaan ne ovat myös pitkälti maaseutualueilla tapahtuvan maankäytön, viljelymenetelmien ja metsienkäytön seurausta. Luontokatoa voidaan torjua paljolti paikallisilla ratkaisuilla, joiden soisi olevan selonteossa esillä. Selonteossa todetaan, että kolmoiskriisiin varautuminen ja sen ratkaiseminen edellyttävät panostuksia osaamiseen, rahoitusta ja paikkaperustaisia politiikkatoimia. Selonteossa on kuitenkin vain vähän ehdotuksia tarpeellisiksi toimiksi, jotka kannustaisivat ihmisiä ja eri toimijoita mukaan ympäristöuhkien torjumiseen. Selonteossa ei myöskään käsitellä rakenteellisia muutostarpeita, joita tarvittaisiin luonnon monimuotoisuuden tukemiseksi maaseudulla.

Selonteossa todetaan esimerkiksi, että ”vesistöjen tilalla on merkittäviä vaikutuksia maaseutujen veto- ja pitovoimaan, talouteen ja turvallisuuteen”. Suomi ei ole saavuttanut vesien suojelutavoitteita, ja vesistöjen tila heikkenee monilla alueilla edelleen. Selonteossa ei esitetä vesistöjen tilaa parantavia toimenpiteitä, vaikka paikallisilla toimilla, kuten ojituksen luvitukseen puuttumisella, ravinnevalumien estämisellä ja ennallistamistoimilla, voitaisiin vaikuttaa vesistöjen tilaan positiivisesti.

Tilannekuvaa ja muutostekijöitä kuvaavassa SWOT-analyysin uhissa ympäristöuhkia ei mainita, vaikka ne on esitelty hyvin kolmoiskriisiä kuvaavassa kappaleessa. Samoin, vaikka luonnon merkitys tuntuu korostuvan maaseutuun liitettävissä mielikuvissa, visiossa ja sen lähtökohdissa ei luonnon turvaamista nosteta selkeästi esiin. Myöskään maaseudun elinvoima kokonaisturvallisuuden kehityksessä -luvussa ei ole mainintaa luonnon merkityksestä, vaikka luonnon monimuotoisuuden turvaaminen on maamme

muutoskestävyyden ja huoltovarmuuden kannalta keskeistä. Tämä kertoo siitä, miten ympäristöuhkia, luontokadon torjumista ja ilmastonmuutoksen hillintää ei ole sisällytetty selontekoon läpäisevästi. Vaikka niihin pureudutaan joissain kappaleissa ansiokkaasti, ympäristöuhkien käsittely jää kuitenkin herkästi erilliseksi osaksi analyyseissa ja etenkin toimenpiteiden osalta vajaaksi.

Visiossa kuvataan hyvin, miten turvallisen ja toiveikkaan tekemisen toivotaan olevan kehittyvien maaseutujen ytimessä. Toiveikkuuden luominen vaatii panoksia myös ympäristöuhkien torjuntaan. Selkeät toimet ympäristöuhkien torjumiseksi ovat tarpeellisia niin toimintaedellytysten, luottamuksen kuin tulevaisuudenuskon vahvistamiseksi. Luontokato, muutokset eliölajistossa tai vesistöjen tummuminen näkyvät selvästi monilla alueilla maaseudulla. Esimerkiksi paikalliset ennallistamishankkeet ja yhteisölliset toimet elinympäristöjen tilan parantamiseksi voivat vahvistaa paikallisidentiteettiä ja luoda tulevaisuuden uskoa.

Visioon olisi hyvä sisällyttää keskeisesti ekologisen kestävyyden näkökulma ja tuoda esiin, miten ekologinen kestävyys maaseutualueilla toteutuu ja miten konkreettisesti maaseutualueilla torjutaan ilmastonmuutosta, parannetaan vesien tilaa ja tuetaan luonnon monimuotoisuutta.

Selonteossa käsitellään laajasti energiasiirtymän merkitystä ja mahdollisuuksia maaseudulle. Luonnonvarojen käyttö ja myös uusiutuvan energian viemä maankäyttö ovat selkeitä riskejä luonnon monimuotoisuudelle ja näiden toimien ekologista kestävyyttä olisi hyvä tarkastella tarkemmin. Selonteossa olisi syytä tarjota järjestelmätason ehdotuksia sille, miten luonnonvarojen käyttöä ja uusiutuvan energian hankkeita ohjataan niin, että luonnon monimuotoisuus pystytään turvaamaan.

Maaseutualueiden luonnon monimuotoisuudella tuetaan ruuantuotantoa, terveyttä ja yhteisöjä

Ympäristön heikkenevä tila on yksi Suomen maaseudun ja ruokajärjestelmän keskeisistä haavoittuvuuksista. Muita keskeisiä haavoittuvuuksia ovat riippuvuus ulkomaisista tuotantopanoksista, vallan keskittyminen kaupalle ja teollisuudelle, tuottajien vähäinen liikkumavara viljelyyn liittyvissä päätöksissä ja ruokajärjestelmän toimijoiden puutteellinen muutoskyky.

Maatalousluonnon monimuotoisuutta lisäävät toimet parantavat Suomen ruoantuotannon huoltovarmuutta vähentämällä riippuvuutta ulkomailta tuotavista tuotantopanoksista, kuten teollisesti tuotetuista lannoitteista, torjunta-aineista, kylvösiemenistä ja eläinten rehuraaka-aineista. Maaperäeliöiden monimuotoisuutta lisäävät toimet parantavat maan kasvukuntoa ja hillitsevät ravinnehuuhtoutumia, mikä vähentää teollisesti tuotettujen mineraalilannoitteiden tarvetta. (Lehikoinen ym. 2024). Näiden soisi olevan selonteossa enemmän esillä.

Selonteossa nostetaan esiin tutkimusta siitä, miten luonto ja siellä liikkuminen tukevat hyvinvointia. Luonnon monimuotoisuus vaikuttaa monin tavoin ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin. Luonto parantaa sekä ihmisen fyysistä että psyykkistä hyvinvointia. Selonteossa todetaan, että luontopohjaisella hyvinvoinnilla voi olla merkittävä arvonlisäys Suomen kansanterveyden ja talouden näkökulmasta, terveystaloudellisten hyötyjen on arvioitu olevan jopa 2,5 miljardia euroa vuodessa. Tuoreen luontoterveyttä käsittelevän tutkimuksenkin valossa on tärkeää ymmärtää, että luontokosketuksen vähäisyydestä kärsitään monissa paikoissa, niin kaupungeissa kuin maaseudulla ja luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen koskettaa myös maaseudun asukkaita. Suomalaisten tutkimusten mukaan esimerkiksi maaseudulla asuvien lapsien sairastuminen atooppiseen ihottumaan on yhteydessä vähäiseen luonnon monimuotoisuuteen kotipaikan ympärillä ja alhaiseen ihon mikrobimonimuotoisuuteen (Hanski ym. 2012). Esimerkiksi valtion metsien korkeat hakkuumäärät koetaan usein paikallisesti ongelmallisina ja ne heikentävät paikallisten virkistyskäyttömahdollisuuksia, mikä kertoo sosiaalisen kestävyyden ongelmasta (esim. Yle 21.2.2026; HS 22.3.2026). Monimuotoiset

maatalousympäristöt lisäävät alueiden virkistyskäyttöä ja tärkeää luontokosketusta ja olisi hyvä, että selonteossa olisi selkeitä tavoitteita maaseudun luonnon monimuotoisuuden lisäämiseksi.

Maa- ja metsätalouden rakennemuutos vaatii tarkempaa ekologisen kestävyden tarkastelua

Kappale maa- ja metsätalouden rakennemuutoksesta ei mainitse paineita luonnonvarojen kestävämmälle käytölle. Metsät tarjoavat paikallisille monenlaisia hyötyjä aina metsätalouden työpaikoista virkistyskäyttöön ja matkailuun. Jotta näiden toimien välisiä ristiriitoja ja jännitteitä voisi vähentää, tulisi vähemmästä puiden hakkuumäärästä saada enemmän taloudellista tuottoa. Tämä edellyttää puun jalostusasteen kasvattamista. Kansallinen metsästrategia tavoittelee metsänomistajien ansaintamahdollisuuksien lisäämistä ekosysteemipalveluita kaupallistamalla, metsäluonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttämistä, metsätalouden aiheuttamien vesistöhaittojen minimointia ja metsien virkistyskäytön ja terveysvaikusten kasvua. Näiden kaikkien toteutuminen vaatii muutoksia metsienkäytön tavoissa ja hakkuumäärissä.

Selonteossa todetaan myös, että ”muutokset maataloudessa, asuintiheydessä, maankäytössä, luonnonvarojen hyödyntämisessä ja energiatuotannossa muuttavat myös maisemaa, jolla jo itsessään on arvo ja merkitys viihtyisyyteen, kulttuuriperinnön ja luonnon monimuotoisuuden ylläpitämiseen sekä elinvoiman edistämiseen.” Selonteossa olisi hyvä huomioida, että tällä hetkellä luonnon monimuotoisuutta tukevaa maataloutta ja monimuotoisia piirteitä sisältävää maaseutumaisemaa tuetaan heikosti. Olisi hyvä, että selonteossa puututtaisiin niihin rakenteisiin, jotka ovat johtaneet maaseutumaiseman muuttumiseen yksipuolisemmaksi ja esitettäisiin toimia, joilla maaseutumaiseman monimuotoisuutta voidaan lisätä. Pienipiirteisten maisemapiirteiden lisääminen maatalousympäristössä on yksi ennallistamisasetuksen tavoitteista, joihin Suomi on sitoutunut ja tämä edistäisi myös luonnon monimuotoisuusarvoja (Lehikoinen ym. 2024).

Selonteossa mainitaan maaseudun ja siellä asuvien ihmisten rooli ennallistamistavoitteiden toteuttamisessa. Ennallistamisessa nähdään tulevaisuuden elinkeino- ja työllisyysmahdollisuuksia ja todetaan, että suojelu- ja ennallistamistoimia toteutetaan etenkin suojelualueilla ja valtion mailla, ja että toimia tarvitaan myös yksityismailla. Ennallistamisen todetaan lisäävän virkistysmahdollisuuksia, vahvistavan luonnon iskunkestävyyttä, eli resilienssiä ja parantavan kalakantoja. METSO-, SOTKA- ja Helmi -ohjelmia kiitetään ja mainitaan, että niiden määrärahat ovat rajoittaneet vaikuttavuutta. Selonteko ei kuitenkaan mainitse lainkaan EU:n ennallistamisasetusta. Ennallistamisasetuksen toteuttaminen voi tuoda merkittäviäkin muutoksia ja myös mahdollisuuksia maaseudulle. Olisi hyvä, että selonteossa esiteltäisiin selkeästi, mitä ennallistamisasetuksen tavoitteet maaseudulle ovat, millaisia elinkeinomahdollisuuksia ja toisaalta haasteita asetuksen toteuttaminen maaseudulle tuo ja miten ennallistamistavoitteita Suomessa edistetään.

Tarkempia huomioita selonteon suosituksista

Keskeinen puute selonteossa on, että suosituksissa ei ole varsinaisesti selkeitä toimia maaseutualueiden luonnon köyhtymisen pysäyttämiseksi ja luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi. Suurimpiin ongelmiin, eli maa- ja metsätalouden vesistö päästöihin, elinympäristöjä tuhoaviin maankäytön ratkaisuihin, kestävämpiin hakkuutasoihin ja metsäluonnon ja maatalousluonnon köyhtymisen pysäyttämiseen ei esitetä suoria toimenpiteitä.

Suositus 5 pureutuu maaseudun talouden rakenteiden uudistamiseen. Suosituksessa todetaan, että maaseuduilla asuvat ihmiset ja siellä toimivat yhteisöt, yritykset ja elinkeinot mahdollistavat ruoka- ja

metsäbiotalouteen, energiasiirtymään, luonnon ennallistamiseen, matkailuun, kuin myös kiertotalouteen ja luoviin aloihin kaavailtuja tavoitteita. Olisi hyvä, että valtion taholta ohjattaisiin vahvemmin metsätaloutta ja ruuantuotantoa kohti kestäviä rakenteita. Elinkeinojen harjoittajille olisi hyvä osoittaa selkeä polku, jossa nykyisiä luonnon kantokykyä vaarantavia ja vesistöjä heikentäviä käytäntöjä ohjataan ekologisesti kestävämmiksi. Tämä tukisi myös oikeudenmukaisuuden toteutumista kestävyyssiirtymässä. Metsäluonnon näkökulmasta nykyinen hakkuutaso on valtakunnallisesti liian korkea, mutta myös puuntuotannon näkökulmasta maksimaalinen hakkuutaso on ylittynyt viimevuosina useissa maakunnissa. Tämä ei ole maanomistajien tai metsäteollisuudenkaan näkökulmasta kestävä. Turkisalasta ja turvetuotannosta tulee luopua ja elinkeinojen harjoittajia tukea siirtymässä.

Luontopaneeli pitää tärkeinä suosituksissa (mm. suositus 7, 8 ja 12) vahvasti nousevia panostuksia koulutukseen, osallistumisen mahdollisuuksiin sekä kansalais- ja vapaaehtoistoimintaan. Kestävyys siirtymän toteuttaminen vaatii ihmisten ja erilaisten toimijoiden osallistamiseen panostamista ja kannustusta kestävyysmurrosta toteuttaviin toimiin. Lupaprosessien nopeuttamiseen ja aluehallinnon resursointiin liittyvä riski osallistumismahdollisuuksien heikkenemisestä on uhka myös ympäristöoikeudenmukaisuuden toteutumiselle. Suositus 12 painottaa voimakkaasti oikeudenmukaisuuden näkökulmaa ympäristöhaasteiden ratkaisemisessa. Myös Luontopaneeli on painottanut, että kestävyysmurrosta toteutettaessa tulee huolehtia, ettei lopputulos lisää ihmisten välistä epätasa-arvoa vaan, että murroksen edistäminen purkaa olemassa olevia epätasa-arvoisia rakenteita (Laako ym. 2024). Ympäristötoimien hyväksyttävyyden näkökulmasta oikeudenmukaisuuden tarkastelu on tärkeää. On kuitenkin ymmärrettävä, että oikeudenmukaisuuden toteutuminen kestävyysmurroksessa ei voi tarkoittaa kaikkien nykyisten toimintamallien ja etujen säilymistä ennallaan. Oikeudenmukaisuuden toteutuminen osana kestävyysmurrosta vaatii myös olemassa olevien rakenteiden, tukimallien ja elinkeinojen kriittistä tarkastelua.

Kiertotalouden malleihin panostaminen tukee oleellisesti luonnonvarojen kestävästä käytöstä ja ravinteiden kierrätyksen parantamisella on positiivisia vesistövaikutuksia (suositus 9).

Selonteossa tuodaan vahvasti esiin huolta liittyen liikkumisen mahdollisuuksiin maaseudulla. Suositusten kärjessä on suositus kestävästä liikkumisesta, liikenteen ja logistiikan edellytysten vahvistamisesta. Olisi tärkeää, että selonteossa avattaisiin, mitä kestävästä liikkumisella ja liikenteellä tarkoitetaan (suositus 2).

Tutkimus- ja kehittämishankkeita olisi syytä suunnata toimintaan, jossa alueen toimijoita, asukkaita ja tutkimusta kootaan yhteen vahvistamaan ja yhteensovittamaan alueiden ekologisia arvoja, kulttuuriperintöä ja yritystoimintaa. Hyvä esimerkki tällaisesta toiminnasta on UNESCO:n ohjelmaan kuuluvat biosfäärialueet, jotka ovat kestävästä kehityksen mallialueita. Suomen kahdelta biosfäärialueelta on saatu paljon hyviä kokemuksia. Biosfäärialueiden verkoston syntymistä Suomeen voisi avittaa myös Maaseutupoliittisen selonteon avulla. Verkosto voisi kattaa osia jokaisesta maakunnasta. Biosfäärialueiden laajempi verkosto ja parempi valtakunnallinen koordinaatio edistäisi alueellista yhteistyötä ja kestävyysmurroksen kokonaisvaltaista toteutumista ja tukisi vahvasti luontotoimiin kannustavan toimintaympäristön syntymistä eri alueilla.

Suositus 17:ssä mainittu elinvoimaisuuden indikaattoritarkastelu voi tarjota hyviä välineitä maaseutualueiden kestävästä elinvoimaisuuden tarkasteluun. Kestävyys elementeistä indikaattoreissa näyttää kuitenkin puuttuvan luonnon monimuotoisuuden tilaa mittaava indikaattori, joka olisi elinvoimatarkastelun kestävyyskeskeinen.

Luontopaneelin julkaisu, *Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden edistämisen keinot ja hyödyt Suomessa*, esittelee selkeitä ratkaisuja, joilla voidaan tukea maaseutualueiden luonnon monimuotoisuutta ja samalla ruuantuotantoa ja maaseudun elinkeinoja (Lehikoinen ym. 2024).

Luontopaneelin lausunnon ovat laatineet Alekski Lehikoinen, Outi Silfverberg ja Ilari E. Sääksjärvi.

Viitattu kirjallisuus:

Hanski I, von Hertzen L, Fyhrquist N, Koskinen K, Torppa K, Laatikainen T, Karisola P, Auvinen P, Paulin L, Mäkelä MJ, Vartiainen E, Kosunen TU, Alenius H, Haahtela T. 2012. Environmental biodiversity, human microbiota, and allergy are interrelated. *Proceedings of the National Academy of Science* 109:8334–8339.

HS 22.3.2026. Nyt tuli mitta täyteen. <https://www.hs.fi/feature/art-2000011836508.html>

Lehikoinen, A., Aalto, J., Boström, C., Ekroos, J., Herzon, I., Hyytiäinen, K., Häyrynen, S., Jarva, J., Jokimäki, J., Kotiaho, J. S., Kuussaari, M., Kosenius, A.-K., Laine, I., Mykrä, H., Onkila, T., Paloniitty, T., Pappila, M., Silfverberg, O., Sääksjärvi, I.E., Wolff, L.-A. ja Rytteri, S. 2024. Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden edistämisen keinot ja hyödyt Suomessa. Luontopaneelin yhteenveto ja suositukset luontopolitiikan suunnittelun ja päätöksenteon tueksi. Suomen Luontopaneelin julkaisu 2A/2024.

YLE 21.2.2026. Hakkuut retkeily-alueella Suomussalmella herättävät närää – paikallisista maisema menee pilalle. <https://yle.fi/a/74-20210802>

Ympäristöministeriö 2025: Ilmastobarometri ja Luontobarometri 2025. Tietoisuus luontokadon etenemisestä lisääntynyt, ilmastoratkaisut nähdään Suomelle mahdollisuutena. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410903/tietoisuus-luontokadon-etenemisesta-lisaantynyt-ilmastoratkaisut-nahdaan-suomelle-mahdollisuutena>